

Розвиток будівельних підприємств в сучасних умовах подолання наслідків кризових явищ є можливим лише на основі ефективного управління їх економічною безпекою. У подальших дослідженнях планується розробити теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки будівельних підприємств з урахуванням галузевої специфіки.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <www.ukrstat.gov.ua>
2. **Воронкова А.Е.** Підтримка конкурентоспроможного потенціалу підприємства / А. Е. Воронкова, В. П. Пономарьов, Г. І. Дібініс. – К.: Техніка, 2000. – 152 с.
3. **Златкин А.И.** Разработка методологического обеспечения организации экономической безопасности предприятия с использованием средств математического моделирования : дисс. канд. экон. наук : 08.00.05. / А. И. Златкин, Иваново, 2000. – 210 с.
4. **Камлик М.І.** Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : [навч. посібник] / М. І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
5. **Новікова О.Ф.** Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : [монографія] / О.Ф. Новікова, Р.В. Покопilenко. – Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408 с.
6. **Чорнодід І.С.** Економічна безпека як категорія економічної теорії / І. С. Чорнодід // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 11. – С. 13-20.
7. **Шнипко О.С.** Види і чинники безпеки ієрархічних економічних систем: теоретико-методологічний аспект / О. С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 78–85.
8. **Олейников Е.А.** Экономическая и национальная безопасность: учебник / Е. А. Олейников. – М. : «Экзамен», 2004. – 768 с.
10. **Медвідь Ф.** Економічна безпека: небезпеки і загрози національним та національно-державним інтересам України / Ф. Медвідь // Вісник УАДУ. – № 2. – 2003. – С. 129-135.
11. **Абалкин А.** Экономическая безопасность России: угрозы и их поражение / Леонид Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-13.
12. **Пушкар Т.А.** Теоретичні аспекти методології формування моделі розвитку будівельного комплексу регіону / Т. А. Пушкар // Научно-технический сборник «Коммунальное хозяйство городов». – № 70. – 2011. – С.98-106.
13. **Чорна М.В.** Класифікація загроз економічної безпеки підприємств галузі будівництва [Електронний ресурс]. / М. В. Чорна, І. В. Піряїнська: Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_AND_2012/Economics/10_113913.doc.htm. – Назва з екрану

Стаття надійшла: 5.12.2013 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрів І.А.

УДК 334.722

JEL D01, D04

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Майборода Ю. В., аспірант

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. статі розглянуто найбільш поширені науково-методичні підходи до визначення підприємництва, його ролі, місця і значення в становленні ринкової економіки. Розглянуто класичні ліберальні теорії підприємництва, в яких підприємець розглядається як особа, що має особливі підприємницькі здібності та може і хоче ризикувати. Класична теорія не визначає ніяких підходів до підприємництва, окрім економічних. Узагальнено теоретико-методичні підходи до визначення підприємництва, його ролі та значення у розвитку економіки, що запропоновані у класичних теоріях, і визначено загальні риси наукових підходів до підприємництва: класичні теорії не розглядають процеси, що стосуються підприємницької діяльності, технологію підприємництва і не акцентують увагу на соціальних аспектах управління підприємством; підприємництво розглядається як феномен, який неможливо відділити від капіталу, що виступає ключовим фактором його функціонування. У статті визначено, що сучасні економічні теорії підприємництва спрямовані на перехід від описового характеру, що передбачався у класичних теоріях. Сучасна економічна наука, розглядаючи питання підприємництва, першочерговою метою вбачає розробку дієвих інструментів, що спрямовано на вирішення питань сталого соціально-економічного розвитку. Виділено напрями, за якими розвиваються дослідження підприємництва у другій половині двадцятого і на початку двадцять першого століття: напрям, що акцентує увагу на соціально-економічних питаннях підприємництва; напрям, який системно вивчає підприємництво як частину

соціально-економічних систем; напрям, який визначає підприємництво як складову соціально орієнтованої економіки; напрям, який вивчає підприємницьку діяльність в умовах невизначеності та ризиків; напрям, який аналізує організаційні й управлінські аспекти підприємницької діяльності; напрям, що розглядає теоретико-методичні підходи до формування ефективної регуляторної політики.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, регулювання підприємницької діяльності, підприємець, функції підприємництва.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що за роки незалежності в Україні зроблені значні кроки у становленні підприємництва і формуванні організаційних засад здійснення підприємницької діяльності, рівень розвитку підприємницького сектору залишається достатньо низьким. Чинні законодавчі акти, що регламентують підприємницьку діяльність в Україні, державні та регіональні програми розвитку підприємництва носять в основному декларативний характер. Водночас політична нестабільність і непередбачуваність дій влади негативно позначаються на підприємницькій активності. Окреслюючи особливості розвитку підприємництва в Україні, зазначимо, що нестійкі партнерські зв'язки, нерозвиненість державних програм підтримки підприємництва, неефективне використання інструментів регуляторної політики, відсутність сформованої системи громадських інститутів підтримки підприємництва сприяють зростанню організаційної невпорядкованості підприємницької діяльності та значно підсилюють інтерес до історичного досвіду дослідження питань підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній науці існує значна кількість наукових доробок, які спрямовані на розвиток науково-практичних основ становлення підприємницької діяльності, визначення ролі і місця підприємництва у становленні соціально орієнтованої економіки, оцінки рівня розвитку підприємництва у різних галузях національної економіки. Сучасні науково-методичні підходи до розуміння змісту підприємництва, взаємовідносин «держава-підприємець» відображені у працях відомих українських вчених З. Варналія, А. Гальчинського, В. Геєця, П. Єщенка, С. Мочерного, В. Кредісова [1 – 8]. Роль і значення різноманітних інститутів у становленні підприємницьких структур визначено у працях Д. Богиня, С. Архієреєві, М. Йохна, М. Мартиненко та інших [9 – 11]. Особливої уваги при всебічному розгляді підприємництва заслуговують питання соціально-економічних аспектів підприємницької діяльності і наукові доробки українських вчених, які присвячені їх вирішенню, зокрема праці І. Дмитрієва, М. Диби, П. Гайдуцького, А. Шегди [12 – 14]. Окремим напрямом дослідження підприємництва є вивчення питання становлення і розвитку малого підприємництва в Україні.

Невирішені складові загальної проблеми. Але, незважаючи на значну кількість наукових доробок, які присвячені підприємству в Україні, питання визначення теоретико-методичних засад становлення і розвитку підприємницької діяльності лишаються актуальними.

Формулювання цілей статті. Необхідність розгляду зазначених питань зумовила основні цілі даної статті: обґрунтування теоретико-методичних підходів до визначення підприємницької діяльності та окреслення місця і значення підприємництва у створенні умов для сталого соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У динамічному економічному просторі розвиток підприємницьких структур залежить від того, наскільки враховуються інтереси всіх учасників, які діють у підприємницькому секторі, а також наскільки ці інтереси співвідносяться з інтересами держави. Питання ролі і значення підприємництва протягом усього періоду розвитку економічної науки були у центрі уваги. Представники класичної течії в економічній теорії ще на початку XIX століття вбачали основну функцію підприємництва і підприємця як носія підприємницької ініціативи у координації факторів виробництва, при чому величина факторних доходів зумовлюється ринковими законами, зокрема попиту і пропозиції. Представник останнього етапу становлення класичної політичної економії Дж. С. Мілль до основних функцій підприємництва відніс керівництво, контроль, нагляд і прийняття ризиків. Перші дослідники підприємництва повністю абстрагувалися від соціальних аспектів підприємництва і психології підприємця. Підприємця у наукових підходах представників класичної школи мотивовано лише економічними інтересами. Засновник теорії інновацій Й. Шумпетер невід'ємною рисою підприємництва вважає саме інноваційність, яка проявляється у нових комбінаціях економічних ресурсів. Нові економічні комбінації спрямовані на вихід економіки із стану рівноваги шляхом створення новітніх способів виробництва, виходу на нові ринки збуту,

розробки нових підходів і комбінацій у комерційному використанні благ, залученні нових джерел сировини. Зміни спрямовуються на встановлення економічної рівноваги на новому більш ефективному рівні. Для Й. Шумпетера підприємництво виступає процесом «творчого руйнування», який призводить до становлення «нової» інноваційно спрямовано динамічної рівноваги [15]. Окрім класичних економічних теорій підприємництва значної ваги набирають соціологічні і мотиваційні теорії. Відомий соціолог М. Вебер розглядає підприємництво у розрізі індивідуалізації проявів дій його суб'єктів у інтегрованому полі їх мотивацій. Підприємництво не ототожнюється з капіталізмом. Згідно теорією М. Вебера, підприємництво, хоча і спрямоване на отримання доходу та грошових вигод, насамперед виступає як одна із соціальних ключових ролей.

Узагальнюючи теоретико-методичні підходи до визначення підприємництва, його ролі та значення у розвитку економіки, що запропоновані у класичних теоріях, зазначимо загальні риси:

- не розглядають процеси, що стосуються підприємницької діяльності, технологію підприємництва;
- не акцентують увагу на соціальних аспектах управління підприємством;
- підприємництво розглядається як феномен, який неможливо відділити від капіталу, що виступає ключовим фактором функціонування підприємства;
- першочерговою є економічна риса підприємства;
- основою підприємства виступає доступ і володіння матеріальними ресурсами.

Сучасні економічні теорії підприємництва, базуючись на значному історичному досвіді, теоріях класичної школи, спрямовані на перехід від описового характеру підприємництва до розробки дієвих інструментів, які повинні сприяти ефективному використанню підприємницького сектору для вирішення питань сталого соціально-економічного розвитку. Для представників новітньої австрійської школи економічної теорії підприємництво характеризується вибором із можливих технологічних методів виробництва найбільш дешевого, а прибуток виступає продуктом ідей підприємця і втілюється у капіталі [16]. Важливий внесок у дослідження сучасних тенденцій розвитку підприємництва зробили праці Лауреата Нобелівської премії з економіки Ф. фон Хайека, які спрямовані на вивчення соціально-економічних аспектів підприємства. Його праці, в яких визначено ідеї конкуренції, соціокультурної еволюції, спонтанного знання й інформації як ресурсу, стали теоретико-методичною основою багатьох сучасних досліджень підприємства. Економічні погляди Ф. фон Хайека на підприємство як умови формування людини «нового» типу, яка характеризується чутливістю до інновацій, спрямованістю на успіх перетинаються з поглядами Й. Шумпетера. Але для Ф. фон Хайека головним при цьому виступає не саме підприємство, а його свобода. Вільне підприємство – основна умова для ефективного економічного розвитку. Таким чином, основою ефективного розвитку економіки за Ф. фон Хайеком є ринкові відносини і вільне підприємство [17]. Ідеї фон Хайека розвив інший Лауреат Нобелівської премії з економіки М. Алле, який обґрунтував роль підприємства не тільки в ефективній організації господарства, але у перу чергу – у створенні умов для сталого соціально-економічного розвитку. Таким чином, у сучасній економічній науці виділяють декілька напрямів, за якими формувалися новітні теоретико-методичні підходи до визначення підприємства, його місця і значення:

- напрям, що акцентує увагу на соціально-економічних аспектах підприємства, його місці та значенні у суспільстві;
- напрям, який акцентує увагу на системному підході до підприємства як частини соціально-економічних систем;
- напрям, який розглядає підприємство як гармонійну складову системи соціально орієнтованої економіки;
- напрям, який розглядає здійснення підприємницької діяльності умовах невизначеності і ризиків;
- напрям, який спрямовано на аналіз організаційних й управлінських складових підприємницької діяльності;
- напрям, що вивчає роль і значення держави у розвитку підприємства і теоретико-методичні підходи до формування ефективної регуляторної політики.

Висновок. Таким чином, у сучасному світі соціальна складова підприємства багато у чому визначає економічну функцію. Виходячи із цього, підприємство можливо

визначити як соціально-економічну діяльність, яка спрямована на отримання прибутку шляхом задоволення потреб суспільства у товарах і послугах. Із точки зору економічної теорії, підприємництво характеризується високим рівнем ризику і відповідальності. Але, незважаючи на підвищення соціальної функції підприємництва, включення його як складової соціально ринкової економіки, основні функції підприємництва у економіці – ресурсна, творча і організаторська – залишають незмінними. При цьому, незмінним лишається і основна умова здійснення підприємницької діяльності – забезпечення очікуваної норми прибутковості, оскільки прибуток є винагородою за ризик, джерелом доходів підприємця і розвитку підприємницької діяльності, а також виступає критерієм оцінки ефективності використання ресурсів і успіху підприємця.

Література:

1. Варналій З. С. Основи підприємництва [Текст]: навч. посіб. / З. С. Варналій. - 3-тє вид., випр. і доп. - К.: Знання - Прес, 2006. - 352 с.
2. Гальчинський А. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу [Текст] / А. Гальчинський. - К.: Українські пропілеї, 2001. - 320 с.
3. Гальчинський А. С. Начала нової парадигми політичної економії. Постановка проблеми / А. С. Гальчинський // Економічна теорія. – 2012. – № 2. – С. 5-16.
4. Гесць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Валерій Михайлович Гесць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К., 2009. – 864 с.
5. Мочерний С. В. Основи підприємницької діяльності [Текст]: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / С. В. Мочерний [та ін]. - К.: Видавничий центр «Академія», 2001. - 279 с.
6. Єщенко П. С. Сучасна економіка [Текст]: навч. посіб. для студ. неекон. спец. вищих навч. закл. / П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К.: Вища шк., 2005. – 326 с.
7. Кредісов В. А. Система суспільно-економічних чинників функціонування підприємництва / В. А. Кредісов // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць / Наук. ред. І. К. Бондар. – К., 2004. – Вип. 3(34). – С. 3–9.
8. Кредісов В. А. Умови та особливості відтворення підприємництва / В. А. Кредісов // Теорії мікро-макроекономіки: Зб. наук. праць – К., 2004. – С. 162-169.
9. Богиня Д. Комплексное исследование проблем малого предпринимательства / Д. Богиня // Економіка. Фінанси. Право: Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал. – 01/2003. – №1. – С. 10-12.
10. Мартиненко М. М. Історичний розвиток підприємництва в Україні / Мартиненко М. М., Чернега В. В. // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну: Зб. наук. пр. (4) – К.: КНУТД, 2003 – С. 57-61
11. Мартиненко М. М. Теоретичні та практичні аспекти визначення підприємницького потенціалу / Мартиненко М. М., Чернега В. В. // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну: Зб. наук. пр. (4) – К.: КНУТД, 2005. – С. 15-19
12. Дмитрієв І. А. Соціально-економічні аспекти підприємницької діяльності: монографія. / І. А. Дмитрієв. – Х.: ВД «Інжек», 2007. – 200 с.
13. Теоретико-методологічні основи господарського регулювання в сучасній економічній системі [Текст] / М. Діба // Економіка України. : Політико-економічний журнал Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України та Національної Академії Наук України. – 2005. – №10. – С. 42-47
14. Стратегія розвитку підприємництва в умовах перехідної економіки України / А. Шегда, Т. Божидарнік // Підприємництво, господарство і право. - 2002. - № 5. - С. 102-105.
15. Мизес Л. Либерализм в классической традиции [Текст] / Л. Мизес. – М.: Начала-Пресс, 1994. – 190 с.
16. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.
17. Хайек Ф. А. фон. Дорога к рабству: Пер. с англ. / Предисл. Н. Я. Петракова. – М.: "Экономика", 1992. – 176 с.

Стаття надійшла: 16.12.2013 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Бабич Д.В.